

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - Journal of Social Sciences
Cilt/Volume: 2005-1 Sayı/Issue: 10

KUZEY BULGARİSTAN'DA GAZİ MİHALOĞULLARI VAKIFLARI (XV-XVI. yüzyıl)*

Ayşe KAYAPINAR**

ÖZET

Balkanlar'ın Osmanlı fethinde akıncılar önemli unsurlardır. Onlardan pek çoğu daha sonra organize edilecek olan sancaklara bir sancak beyi olarak atanmışlardır. Uç beyleri sadece akınlar yapmayı aynı zamanda köprü, zaviye, hamam, imaret, cami gibi binalar inşa edip vakıflar da kurdular. Bilindiği gibi vakıf sistemi Balkanlar'da Osmanlıların göçmenleri iskan etmek için uyguladıkları metotlardan birisiydi. Şüphe yok ki vakıf sistemi Balkanlar'da Osmanlı medeniyetinin yayılmasında katkıda bulunmuştur. Balkanlar'daki akıncı beylerinin vakıfları yeterince araştırılmamıştır. Bu bildiride Osmanlılarla işbirliği yaparak İslam'ı kabul etmiş olan Köse Mihal'in oğlu Gazi Mihal'in çocuğu Gazi Ali Bey ailesinin kuzey Bulgaristan'daki vakıfları açıklanmaya çalışılacaktır. Özellikle Gazi Ali Bey'in Niğbolu ve Plevne'deki vakıfları bu bölgenin gelişmesindeki rolleri dikkate alınarak değerlendirilecektir. Bu makalenin ana kaynaklarını Niğbolu Sancağı'na ait olan tahrir defterleri ile evkaf defterleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mihaloğulları, akıncı, Bulgaristan, Niğbolu, Plevne, vakıf.

ABSTRACT

The raider (akıncı) lord were vanguards on the Ottoman conquest in the Balkans. Many of them were appointed as governors (sandjak begi) to sandjaks (sub division of a province) which had been organized later.

The frontier lords not only raided but also established wakfs and built mosque, soup-kitchens (imaret) for the poor, public baths, hospices, bridges etc. As known, the waqf system was one of the methods applied by the

* Bu bildiri: "The Pious Foundation (Wakfs) of Ghazi Mikhal-oghulları in Bulgaria in the XVth-XVIth Centuries" adıyla İngilizce olarak, *Second International Symposium on Islamic Civilisation in the Balkans*, IRCICA, Tiran-Arnautluk'da, 3-8 Aralık 2003 tarihinde sunulmuş olan bildirinin geliştirilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Ottomans to settle newcomers in the Balkans. There is no doubt that the waqf system helped to spread the civilization of Islam in the Balkans.

The charitable foundation of the raider lords in the Balkans have not been studied adequately. This paper will try to clarify the pious foundations of the family of Ghazi Ali Bey, the son of Ghazi Mikhal who was the son of Kose Mikhal who had accepted Islam and cooperated whit Osman's warriors, in the north of Bulgaria. In this paper, charitable foundations of the family of Ghazi Ali Bey, especially at the Plevne town of Nicopolis (Niğbolu) will be assessed and their roles in the development of this area.

The Main resources of this paper comprise of waqf register (evkaf defterleri) and survey register which belong to the sandjak of Nicopolis.

Key Words: Mikhal-oghulları, raider , Bulgaria, Nicopolis, Plevne, wakf.

GİRİŞ

Akıncı beyleri, Balkanlar'ın fethinde Osmanlıların öncü kuvvetini teşkil etmiş ve oluşturulan pek çok sancağın başına sancakbeyi olarak atanmışlardır. Uçbeylerinin, akıncılık dışında başka alanlarda da faaliyet gösterdiklerini biliyoruz. İmaret, cami, mescid, köprü, hamam ve buna benzer pek çok bina inşa ettirmiş, vakıflar kurmuşlardır. Bilindiği gibi özellikle vakıflar, Balkanlar'ın iskanı ve kolonizasyonunda Osmanlıların kullandığı metodlardan birisidir. Şüphesiz vakıf müessesesi, İslam medeniyetinin de Balkanlar'a yayılışında önemli rol oynamıştır.

Konumuzu oluşturan Kuzey Bulgaristan'ın Plevne şehrinde hayratı bulunan, Niğbolu'dan Bosna-Hersek'e kadar uzanan bölgenin çeşitli sancaklarında sancakbeylik yapan ve Tuna'nın kuzeyindeki bölgelere defalarca akınlar düzenleyen Mihaloğulları kimlerdi¹?

Bu çalışmamızın amacı, şu ana kadar yapılan çalışmaları da göz önünde bulundurarak Plevne'deki² Mihaloğulları hayratını yayınlanmış ve yayınlamamış olan bir takım belgeler ışığında tekrar ele almak ve aile şeceresine katkıda bulunmaktır.

Mihaloğulları ailesinin en eski ceddi İslamiyeti kabul ederek Osmanlı hizmetine girmiş olan Harmanakaya'nın Rum asıllı tekmuru Köse Mihal kabul

¹ M. T. Gökbilgin, « Mihaloğulları », *İA*, vol. VIII, pp. 285-292.

² M. Kiel, « Urban Development in Bulgaria in the Turkish Period : the Place of Turkish Architecture in the Process », *International Journal of Turkish Studies*, vol. 4/2 (1989), p. 108-112.

edilmektedir³. Köse Mihal'in Aziz, Balta ve Gazi Ali adında üç oğlu vardır⁴. Köse Mihal'in sülalesi Rumeli ve Anadolu'da iki kol halinde varlığını sürdürmüştür. Anadolu kolu Amasya ve Bursa'ya yerleşen Gazi Ali Bey'in ahfadı ile devam etmiştir⁵. Mihaloğullarının Rumeli kolu, bir taraftan Edirne ve daha sonra Plevne'ye yerleşen Aziz Bey'in oğulları ile⁶, diğer taraftan da İhtiman'a yerleşen Balta Bey'in oğlu İlyas'ın oğlu olan Mahmud Bey ile devam etmiştir⁷.

Konumuz gereğince Köse Mihal'in oğlu Aziz Bey'in ahfadı ile yakından ilgileneceğiz. Aziz'in oğlu Gazi Mihal Bey Edirne'de bir cami, bir imaret ve bir köprü yaptırmıştır⁸. Bazı tarihçiler, 1662 yılında Plevne'yi ziyaret eden Evliya Çelebi'nin verdiği malumata dayanarak buradaki hayratın ilk kurucusu olarak Gazi Mihal Bey'i göstermektedir⁹. Evliya Çelebi'ye göre Plevne Gazi Hüdavendigâr yani I. Murat zamanında Mihal Bey tarafından fethedilmiştir. Fetih sonrası bu kale Mihal Bey evladına arpalık ve ocaklık

³ Y. Gökçek, *Köse Mihal-Oğulları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1950, p. 18-19; Mahmut R. Gazimihal, « İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine ait bir Vakıf Defterine Göre Harmankaya Malikanesi », *Vakıflar Dergisi*, IV (1958a), p. 125-137; Ağah Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara, 1956, p. 184; Gökbilgin, « Mihaloğulları », p. 285. Bulgarlar arasında Köse Mihal'in Bulgar asıllı olduğu rivayetler söz konusudur, bk. Y. Trifonof, *İstoriya na grada Pleven do Osvoboditelnata vojna*, Sofia, 1933; L. Oslekov, *Balgarskijat tsar Mitso-Gaazi Köse Mihal bej (Rodonačalnik na Mihalbegovtsi, voditeli na akândjiute)*, Sofia, 1934.

⁴ Mihaloğulları şeceresi için bk. Gökçek, *Köse Mihal-Oğulları*, p. 18-19; Gökbilgin, « Mihaloğulları », p. 290-291.

⁵ Gökçek, *Köse Mihal-Oğulları*, p. 29-31; Levend, *Gazavât-nâmeler*, p. 184; Gökbilgin, « Mihaloğulları », p. 286. Gazi Ali Bey, Yıldırım Bayazıt tarafından çıkartılan 1390 tarihli bir beratta zikredilmektedir. Bk. Trifonof, « Mihalbejovtsi v predanieto »; İdem, Trifonof, *İstoriya na grada Pleven*, p. 36/n. 1; Nüzhet Paşa, *Ahval-i Gazi Mihal*, p. 45-47; Gökçek, *Köse Mihal-Oğulları*, p. 74.

⁶ Bu koldan gelenlerin bir kısmının Plevne'ye ve bir kısmının yani Gazi Mihal oğlu Hızır'ın oğlu Firuz'un Tırnova'ya yerleştiği düşünülmektedir, ancak bu konuya dair kaynakların eksik olmasından dolayı bu düşünce bir varsayımdan öteye gidememiştir. Bk. Gökbilgin, « Mihaloğulları », p. 286; Sabev, « Rodât Mihaloğlu i müsülmanskoto obrazovanije », p. 154.

⁷ Gökçek, *Köse Mihal-Oğulları*, p. 32-33; Gökbilgin, « Mihaloğulları », p. 286.

⁸ M. T. Gökbilgin, *XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, vakıflar-mülkler-mukataalar*, İstanbul, 1952.

⁹ Evliya Çelebi, *Tam Metin Seyahatname*, ed. by Mümin Çevik, vol. V-VI, İstanbul, 1984, p. 510.

olarak verilmiştir. Daha önce padişah hassına ait olan 33 köy Mihaloğuluna tahsis edilmişti¹⁰.

Mihaloğlu Gazi Ali Bey'in vakıfnamesinin H. 910/1505 tarihli ekine göre büyük oğlu Hasan'ın Plevne'de hem babasından hem de dedesinden ve dedesinin babasından kalan vakıfların tevliyetini üstlenecekti¹¹. Dolayısıyla burada söz konusu olan dedesi Hızır Bey ve dedesinin babası Gazi Mihal Bey'dir. Aslında Gazi Mihal Bey'in oğlu Hızır Bey'in Plevne'deki Mihaloğulları evkafının kurucusu olduğuna dair görüşler de vardır¹², fakat 1496 tarihli vakıfname ile buradaki vakıfların esas Fatih Sultan Mehmed ile II. Bayezit dönemlerinin meşhur akıncı beylerinden kurucusu Hızır Bey'in oğlu Gazi Alaeddin Ali Bey¹³.

Mihaloğulları sülalesinin Plevne'de yerleşmesi Gazi Alaeddin Ali Bey sayesinde olmuştur. Ali Bey'in Plevne'de 1430 yılında doğduğu sanılmaktadır¹⁴. Biri 1550 tarihli, diğeri 1579 tarihli Niğbolu sancağına ait iki mufassal defterinden¹⁵ öğrendiğimize göre II. Bayezit, Gazi Ali Bey'e Plevne, Gırivçe (Dölna Gırivçe, Grivitsa) ve Kışın karyelerini temlik olarak vermiştir. Sultan Bayezit'in kendisine verdiği mülkname gereğince Ali Bey kimsenin raiyyeti olmayan göçebe kafirlerden toplayabildiği kadarını toplayıp getirmek suretiyle kendisine temlik edilen köylerin sınırları dahilinde

¹⁰ **Evliya Çelebi**, *Tam Metin Seyahatname*, p. 510.

¹¹ **Orlin Sabev**, «Rodät Mihaloglu i müsülmanskoto obrazovaniye v bălgarskite zemi na osmanskata imperija », *İstoriya na müsülmanskata kultura po bălgarskite zemi. İzsledvanija*, ed. by R. Gradeva, Sofia, 2001, p. 139'dan naklen.

¹² **Sabev**, «Rodät Mihaloglu i müsülmanskoto obrazovaniye », p. 139.

¹³ Gazi Ali Bey'in hayatı ve kahramanlıkları, Prizrenli Süzî Çelebi tarafından kaleme alınan Gazavât-nâme'de anlatılmaktadır, cf. **Levend**, *Gazavât-nâmeler*, p. 228-258. Vakıfnamenin üç versyonu mevcuttur. Biri bulgarcaya D. İhçiev tarafından çevrilmiş, diğeri Nüzhet Paşa'nın eserinde geçmekte, üçüncü versyonu da Kratovalı Pir Mehmed Zaifi eserinde yer almaktadır, bk. **G. Balasçev - D. İhçiev**, «Turskite vakâfi v bălgarskoto tsarstvo i dokumenti värhu tjah », *Minalo*, vol. 3 (1909), p. 239-264 ; **Nüzhet Paşa**, *Ahval-i Gazi Mihal*, İstanbul, 1315, 86-91 ; **R. Anhegerr**, «16. Asır şairlerinden Zai'fi », *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Dergisi*, 4/1-2 (1950), pp. 133-166.

¹⁴ **Ziroyeviç**, «Smederevski Sandjakbey », p. 9-27 ; **Sabev**, «Rodät Mihaloglu i müsülmanskoto obrazovaniye », p. 139'dan naklen.

¹⁵ BOA, TT 382, s. 675 ; TKGMKA, TT 559, s. 79b. Aynı bilgi Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Kanuni dönemine ait 611 no'lu Niğbolu Evkaf Defteri'nde de geçmektedir. Bu defter Ö. L. Barkan tarafından kullanılmıştır. Bk. **Ö. L. Barkan**, «Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler. II. Kolonizatör Türk Dervişleri », *Vakıflar Dergisi*, II (1942), p. 341, 360, 361. TT 382'in tarihlendirilmesi için bk. **M. Kiel**, «Hrăzgra-Hezărgrad-Razgrad, the Vicissitudes of a Turkish Town in Bulgaria », *Turcica*, vol. XXI-XXIII (1991), p. 539.

yerleştirme ve buralarda yaşayan diğer reaya gibi yeni gelenlerin de vereceği bütün vergileri toplama hakkına sahip olmuştur. Daha sonra Ali Bey, bu şekilde sayıları artan köylerinin bir kısmını Plevne'de yaptırdığı mescidine, imaretine ve zaviyesine vakf etmiş, diğer bir kısmını da oğullarına ve kölelerine temlik etmiştir¹⁶.

Aslında Ali Bey'in kendisine temlik olarak verilen köylerin dışından göçebeler toplayıp mülkü olan bölgeye yerleştirme hakkına sahip olması ve daha sonra burada oluşan köylerin gelirini vakfetmesi, vakıf ve temlik yoluyla gerçekleştirilen Osmanlı Devletinin kolonizasyon politikasına güzel bir örnektir¹⁷. Çünkü başlangıçta üç köyü temlik etmiş olan Ali bey'in sadece imareti evkafına 1530'da 16 ve 1550 ile 1579 yıllarında 17 yerleşim biriminin geliri tahsis edilmiştir. 1530 yılında bu yerleşim birimleri, Plevne merkez, Gırivçe (Grivitsa), Plevne karyesi, İşkroyān (İşkröbin), Bušovlık, Belokümīn (Belokamen, Beli Hmel=Plazi gız=Yasen?), Brestoviçe (Brestovitsa), Tüçniçe (Tuçenitsa), Dōlna Mitröpōliye (Dolna Mitropolya), Gōrna Mitropoliye (Gorna Mitropolya), Fırnān (Tirnene), Botova (ya da Birçeviçe), Viçin dōl (bugün kaybolmuş), Kragūy (Gortalovo), Beğleş (Beglej), Pırdılovo (Nikolaevo)'dir¹⁸. Bunlar arasına 1550 ile 1579 yılları kayıtlarında Laskari (Laskar) karyesi da katılmıştır¹⁹. Ayrıca ikiye bölünen Bušovlık karyesinin yukarı (bala) kısmı imaret evkafına dahil olmaya devam ederken aşağı (zīr) kısmı da zaviye evkafına tahsis edilmiştir²⁰.

1530 yılında Ali Bey'in zaviye evkafına Pişarevçe (Pisarevo?), Kışin-i küçük, Kışin-i büzürg adlı üç köyün tahsis edildiğini görüyoruz²¹. 1550 ile 1579'da bunların sayısının 4'e ve 1614 yılında da 6'ya yükseldiğini anlaşıyor²². 1550 ile 1579 yılları arasında Ali Bey'in zaviye evkafına bağlı köylerde bir takım gelişmeler söz konusu. Kışin-i küçük ve Kışin-i büzürg birleşip Kışin adı altında tek köy haline gelmiş, ayrıca Kışin-i büzürg'den bölünüp Novasel nam-ı diğer Jabokrit (Kırtojabene) diye yeni bir köy

¹⁶ BOA, TT 382, s. 675 ; TKGMKA, TT 559, s. 79b.

¹⁷ Barkan, « Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler », s. 361.

¹⁸ 370 numaralı Muhāsebe-i vilāyet-i Rūm-il Defteri (937/1530), *Dizin ve Tıpkıbasım*, ed. by Yusuf Sarıncay, vol. 2, Ankara, 2001-2002, s. 522.

¹⁹ BOA, TT 382, s. 675 ve devamı ; TKGMKA, TT 559, vk. 92a.

²⁰ TKGMKA, TT 559, vk. 85a, 95a.

²¹ 370 numaralı Muhāsebe-i vilāyet-i Rūm-il Defteri, s. 522.

²² BOA, MAD 3111, s. 13.

kurulmuştur²³. 1530 yılında gördüğümüz Pişarevçe köyü daha sonraki kayıtlarda mevcut değil, ancak yerine Kamenîçe ve Buçovlık-ı zîr geçmektedir²⁴. Köyler açısından bu gelişmeler nüfus artışının sonucu olarak görülmelidir. Dolayısıyla bu örneklerin önce temlik olarak verilen daha sonra vakfedilen bölgelerin şenlendirme açısından önemini ortaya koymaktadır²⁵.

Gazi Ali Bey oğlu Mehmed ve torunu Hızır da bölgenin şenlendirilmesine katılmışlardır. Mehmed Bey, Hersek sancakbeği olduğu tarihlerde Belay kalesinin fethedince 15 hane gayr-i müslim reayayı alıp o tarihlerde Plevne sınırında boş pınar başı olan bir yere nakledip yerleştirmiştir. Daha sonra oğlu Hızır Bey de Presada kalesini fethedince 10 haneyi beraberinde getirip aynı yere yerleştirmiş ve böylece Tristenik-i Pınar Başı karyesi kurulmuştur²⁶. Yine şenlendirmek amacıyla Mehmed Bey dağlık ve harami durağı bir yer olan Raleva karyesinin arazisini mülk olarak akrabasından Halil Voyvoda'ya vermiştir. Ayrıca kendi köylerinden olan Bohod karyesinden 25 neferin bu yere yerleşmesini ve Raleva adlı karyenin kurulmasını sağlamıştır²⁷. Ali Bey kendi mülkünde olan Plevne karyesinden ve Vit nehrinin iki yakasında bulunan çayırardan ifraz edip şenlendirmek amacıyla Dölna Dîsevîçe karyesinden bir hisseyi mülk olarak Şamlı Hızır'a vermiştir²⁸. Görna Gîrivîçe'den bir hisse yine Gazi Ali Bey, hıdmetkarlarından Yusuf'a mülk olarak vermiştir. Ayrıca kimsenin raiyyeti olmayan 20 neferi buraya yerleştirmesine müsaade etmiş ve baltalarıyla açacakları tarla, bağ, bahçe ve bostanı da vergiden muaf tutmuştur²⁹.

XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait kayıtlardan bazı köyleri ya da bunlardan bazı hisseler, İskender Bey'in tasarrufunda iken vefatı üzerine Gazi Ali Bey'e intikal ettiğini görüyoruz. Bunlar arasında Dîsevîçe karyesinden bölünen Susıgırlık nam-ı diğer Bîvolîçe (Bobolîçe), Tristenik-i Pınar Başı, Gorna Gîrivîçe ve Bohot karyelerini sayabiliriz.³⁰ Müteakiben bu köyler Ali

²³ **Sabev**, « Rodât Mihaloglu i müsülmanskoto obrazovanije », p. 140-141/tablo 1 ; TKGMKA, TT559, vk. 94b, 95a, 95b, 96a.

²⁴ 370 numaralı *Muhâsebe-i vilâyet-i Rûm-il Defteri*, s. 522 ; **Sabev**, « Rodât Mihaloglu i müsülmanskoto obrazovanije », p. 140-141/tablo 1 ; TKGMKA, TT559, vk. 95a, 96a.

²⁵ **Barkan**, « Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler », s. 361.

²⁶ TKGMKA, TT 559, vk. 73b.

²⁷ BOA, TT 382, s. 759.

²⁸ BOA, TT 382, s. 764.

²⁹ BOA, TT 382, s. 763.

³⁰ BOA, TT 382, 746, 748, 750, 753 ; TKGMKA, TT 559, vk. 73b, 116b, 117b, 119a.

Bey'in oğulları ya da torunlarına intikal ederek vakıf karyeleri haline getirilmişlerdir.

Ali Bey'in imaret ve zaviye evkafına ait köylerde bir taraftan nüfus sayı bakımından artarken, diğer taraftan müslüman nüfusa sahip köyler de çoğalmaktadır. 1530 yılında Plevne merkez dışında toplam 18 köyden 3'ünde müslümanlar otururken 1579'da toplam 19 köyden 5'şinde müslüman nüfusun yaşadığını görüyoruz. Ancak müslüman nüfus sayıca artmamaktadır. 1530'da toplam müslüman vergi mükellefi bu köylerde 13 hane ve 6 mücerredden ibaret iken, 1579'da 14 hane ve 2 mücerred kayıtlıdır³¹.

1530, 1550 ve 1579 yılındaki kayıtları karşılaştırdığımızda Ali Bey'in ilk aşamada Bohot nam-ı diğer Büyük Pınar, Dölna Dısevçe ile Görna Gırivçe (Gırefçe) karyelerinden birer hisse oğlu Mehmed Bey'e bahşetmiş, diğer oğlu Hızır Bey'e de Görna Gırivçe (Gırefçe) ile Dölna Gırivçe (Gırefçe)'den birer hisse ile Ablaniçe ile Kavaç Pınar'ı karyelerini bırakmıştır. Düpnik (Dıbnik) ve Dısevçe köylerini oğlu Hasan Bey'e temlik olarak vermiştir.

Gazi Ali Bey'in oğullarına mülk olarak hibe ettiği köyler daha sonraki tarihlerde vakfediliyor. Örneğin Hasan Bey, temlik ettiği Düpnik köyünü eşi Yahya Paşa³² kızı Hani Hatun'a mihr-i müeccel olarak veriyor. Hani Hatun kendine mülk olarak verilen bu köyü daha sonra vakfetmiş ve gelirinden bir kısmını Üsküp'te inşa ettirdiği mescidi ile eşi Hasan Bey'in ruhu için Plevne'de kuran okunması için ayırmıştır³³. Tristenik adlı köy ise Ali Bey'in oğlu Mehmed'den kızı Hadice Sultan'a mülk olarak intikal etmiş, ki o da, daha sonraki tarihlerde Plevne'de bina ettirdiği cami-i şerifinin giderlerine vakf etmiştir³⁴. Yine Ali Beyoğlu Mehmed Bey, diğer kızı Fatma'ya Görna Gırivçe (Görna Gırefçe) karyesinin bir hissesi mülk olarak bırakmıştır. Bu karye daha sonra Mehmed Bey'in kardeşi Hasan Bey oğlu Süleyman'a intikal etmiştir. Süleyman Bey'in bu mülkü bilahire Plevne'de inşa ettirdiği camiye vakfettiğini görüyoruz³⁵. Bunu gibi Ali Bey'in torunu Şehribanu Ablaniçe

³¹ 370 numaralı *Muhāsebe-i vilāyet-i Rūm-il Defteri*, s. 522 ; TKGMKA, TT559, vk. 85a-97a.

³² Aslında, burada Gazi Ali Bey'in çağdaşı ve 1480 ile 1501'de olmak üzere iki kez Bosna valiliği ve 1481 ile 1488 olmak üzere iki kez de Rumeli beylerbeyliği yapmış olan Yahya Paşa'nın söz konusu olup olmadığını bilmiyoruz. Bk. *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, Osmanlı Ünlüleri*, yay. Nuri Akbayar, vol. V, İstanbul, 1996, s. 1675.

³³ TKGMKA, TT 559, vk. 116b.

³⁴ BOA, TT 382, s.750 ; TKGMKA, TT 559, vk. 73b.

³⁵ BOA, TT 382, s. 753 ; TKGMKA, TT 559, vk. 116b.

karyesinin gelirini Plevne'de Süleyman Bey caminde duaların okunması için vakf etmiştir³⁶. Gazi Ali Bey'in eşi Mahıtab Hatun da Bohot karyesinde sahip olduğu hisseyi 6 cüz kuran okunması için vakf etmiştir³⁷.

Vakfedilen köylerde olduğu gibi Plevne kasabasında da nüfus artışının söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bu artışta bir taraftan Gazi Ali Bey'in köylerde uyguladığı iskan metodunu - kimsenin raiyyeti olmayan ve göçebe kimseleri toplayıp mülkiyetinde olan yerleşim birimlerinin sınırları dahiline yerleşirmesi - Plevne için de tatbik etmesi, diğer taraftan da şehirde oturan müslümanları öşür ve diğer vergilerden, gayr-i müslimleri de cizyeden muaf tutması önemli rol oynamıştır³⁸. 1480 yılında 19 hanelik bir yerleşim birimi olan Plevne 1516'da 370, 1550'de 797 ve 1579'da da 991 hanelik bir şehir haline gelmişti³⁹. M. Kiel'in de vurguladığı gibi Plevne'de üç yahudi cemaatinin -cemaat-ı yahudiyan-ı Alaman, cemaat-ı yahudiyan-ı Budin ve cemaat-ı yahudiyan-ı Frenk- varlığı Mihaloğlu'nun iskan politikasına bağlamak gerekir⁴⁰. Özellikle Budin yahudi cemaati Plevne'ye 1516 ile 1550 yılları arasında, hatta büyük ihtimal 1528'de Budin'in fethinden sonra Mihaloğlu Ali Bey'in daveti üzerine gelmişlerdir⁴¹.

Gazi Ali Bey'in 901 (1495) tarihinde Plevne'de yaptırdığı vakıfları bir cami, bir imaret, bir zaviyeden, bir medrese ve bir sıbyan mektebinden⁴² ibarettir. Ayrıca Plevne'de bir kütüphanesinin olduğu da söyleniyor⁴³. Bunların bakımı için de Plevne'de dükkanlar, bozahane ve hamamın geliri⁴⁴ ile Filibe'de değirmenler, Vidin'de bir hamam ve Plevne kazasında yukarıda zikredilen köylerin gelirini vakf etmiştir⁴⁵. Ali Bey'in torunu Süleyman Bey

³⁶ BOA, TT 382, s. 755 ; TKGMKA, TT 559, vk. 118a.

³⁷ TT 713, s. 227.

³⁸ TKGMKA, TT 559, s. 79b.

³⁹ Kiel, « Urban Development in Bulgaria », p. 109.

⁴⁰ Kiel, « Urban Development in Bulgaria », p. 110.

⁴¹ Kiel, « Urban Development in Bulgaria », p. 110.

⁴² Medrese ve sıbyan mektebi hakkında bk. Sabev, « Rodät Mihalođlu i müslümanškoto obrazovanije », p. 142-149.

⁴³ C. Çulpan, « Balkanlar'da Osmanlı Devri Türk Kütüphaneleri », *Türk Kültürü*, c. 4/37-48 (1965-1966), p. 418-425 ; Sabev, « Rodät Mihalođlu i müslümanškata kultura », p. 147.

⁴⁴ 370 numaralı Muhäsebe-i viläyet-i Rüm-il Defteri, s. 522.

⁴⁵ O. Keskiöđlu - A. Taha Özyaydin, « Bulgaristan'da Türk-İslam Eserleri », *Vakıflar Dergisi*, sayı 17 (1983), p. 118.

de Plevne'de bir cami, bir imaret⁴⁶ ve bir de mektep inşaa ettirdiği bilinmektedir⁴⁷.

Nüzhet Paşa'ya göre Plevne'de Mihaloğulları ailesinden cami inşa ettirenler Koca Süleyman Bey (Gazi Ali Bey'in oğlu Hasan'ı oğlu Süleyman Bey), Küçük Süleyman Bey, Kara Ali Bey, Fatma Hatun, Hatice Sultan, Halil Ağâ , Sefer Katip ve Ali Bey (bu cami Eski Gazi Cami olarak da bilinmektedir)⁴⁸. Küçük Süleyman Cemi haricinde bütün bu camiler, Ayverdi'nin Plevne'deki Osmanlı eserlerine dair hazırladığı listede mevcuttur. Toplam 20 cami olan Plevne'de Mihaloğullarına ait camilerin 3'te birini oluşturmakta idi⁴⁹. Bu da Mihaloğullarının Plevne'nin bir Türk-müslüman kültürü açısından oynadığı rolü ortaya koymaktadır⁵⁰.

Elimizde mevcut olan XVI. yüzyıl tapu tahrir defterleri sayesinde Nuzhet Paşa'nın ve T. Gökbilgin'in çizdikleri Mihaloğullarının Plevne'deki kolunun silsilenamesinde bazı düzeltmelerle birlikte eklemelerde bulunmak mümkündür. Nüzhet Paşa tarafından çizilen şemaya göre Gazi Ali Bey'in Bali, Hızır ve İskender adında üç kardeşi var⁵¹. Gökbilgin'e göre ise Abdullah, Bali, İskender ve Firuz adında dört kardeşi vardır⁵². Kardeşlerden Bali ve Abdullah konusunda herhangi bir bilgi bulamadık. Dolayısıyla bunların varlığını Nüzhet Paşa ve Gökbilgin'in verdikleri bilgiler doğrultusunda kabul ediyoruz. Ancak 1550 tarihli bir tapu tahrir defterinde Ali Bey'in Hızır ve İskender adındaki kardeşleri zikredilmektedir⁵³. İskender'in varlığı hem Nüzhet Paşa hem de Gökbilgin kabul etmektedir. Hızır ise sadece Nüzhet Paşa'nın çizdiği şemada mevcuttur. Gökbilgin, Hızır yerine Firuz adında birini zikretmiş, ki her ne kadar Tınova'da vakıfları olan Firuz Bey'le aynı olduğu öne sürülse de bunu destekleyen fazla bilgi yoktur⁵⁴. Kanaatimizce Firuz'u Hızır olarak görmek gerekir. Neticede şunu söyleyebiliriz ki, Ali Bey'in Abdullah, Bali, İskender ve Hızır adında dört kardeşi vardır.

⁴⁶ E. H. Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk*, vol. 4, İstanbul, 1982, p. 76.

⁴⁷ Evliya Çelebi, *Tam Metin Seyahatname*, p. 510.

⁴⁸ Nüzhet Paşa, *Ahval-i Gazi Mihal*, p. 113.

⁴⁹ Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Bulgaristan*, s. 76.

⁵⁰ Sabev, « Rodät Mihaloğlu i müsülmanskata kultura », p. 148.

⁵¹ Nüzhet Paşa, *Ahval-i Gazi Mihal*, p. 113.

⁵² Gökbilgin, « Mihaloğulları », p. 290.

⁵³ BOA, TT 382, 746.

⁵⁴ Sabev, « Rodät Mihaloğlu i müsülmanskoto obrazovanije », p. 154.

Gazi Ali Bey'in Mahitab Hatun ve Selimşah Hatun olmak üzere iki eşi vardır. Her ikisi hristyan asıllı olup baba isimleri Abdullah olarak geçmektedir⁵⁵. Mahitab Hatun'un Hasan Bey'in ve Ahmed Bey'in annesi olduğu bilinmektedir⁵⁶. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulduğumuz H. 1014/1605 tarihli bir ziyade-i cizye defterine göre Mahitab Hatun aynı zamanda Aynışah Hatun'un da annesi⁵⁷. Nuzhet Paşa Aynışah Hatun'u Süleyman Bey'in kızı olarak göstermiş, Gökbilgin'in şemasında ise, Ali Bey oğlu Mehmed oğlu Hızır'ın kızı Şehriban Hatun'un kızı olarak gözükmektedir⁵⁸. Nüzhet Paşa'ya göre Bohot karyesi, Mahitab Hatun, Süleyman Bey ve Aynışah Hatun'un vakfidir⁵⁹. 1579 tarihli tapu tahrir defterine göre Susıgırlık karyesi, Ahmet Bey'in ölümü üzerine validesi Mahitab Hatun'a ve gayriye ve Hasan Bey oğlu Süleyman'a intikal etmiştir. Mahitab Hatun ile baki müştereklere Bohot karyesi verilince Süleyman Bey Susıgırlık karyesinin tek sahibi durumuna gelmiştir⁶⁰. Mahitab Hatun ile beraber "baki" ve "müşterek" diye 1579 tarihli defterde zikredilen kimsenin aslında 1605 tarihli defterin ve Nüzhet Paşa'nın Bohot karyesinin kimin vakfına ait olduğu malumattan burada Aynışah Hatun'un olduğu anlaşılmaktadır⁶¹. Dolayısıyla Gazi Ali Bey'in çocukları arasına bir de Aynışah Hatun'un ismini ilave edebiliriz.

Plevne'deki Mihaloğullarının mevcut soyağacı şemalarına ilave edebileceğimiz bir diğer isim de Çalış'dır. 1530 tarihli Rumeli muhasebe defterine göre Çalış'ın Ali Bey'in oğlu Hızır'ın oğlu olduğu anlaşılmaktadır⁶². Bunun gibi ilave edebileceğimiz bir başka isim de Fatma Hatun. Ali Bey'in oğlu Mehmet'in, Hızır adında bir oğlu ile Hundi ve Hadice adında iki kızının olduğunu biliyoruz⁶³. 1550 tarihli tapu tahrir defterine göre Mehmet Bey'in bir de Fatma adında bir kızı vardır. Fatma Hatun Gorna Gırivçe köyün bir hissesini mülk olarak tasarruf etmekteydi⁶⁴. Bu isim her iki silsilenamede de mevcut değildir.

Sonuç olarak XV. yüzyılın sonunda Ali Bey'in ve XVI. yüzyılda oğulları ve torunları tarafından Plevne'de kurulan vakıflar bölgenin şenlenmesine, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu sayede Plevne kurulan medrese, mektep, cami, imaret ve zavyelerle Türk-müslüman kültürünün

⁵⁵ **Gazimihal**, « İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları », 130.

⁵⁶ **Gazimihal**, « İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları », 130 ; **Gökbilgin**, « Mihaloğulları », p. 287.

⁵⁷ BOA, MAD 3111, p. 12.

⁵⁸ **Gökbilgin**, « Mihaloğulları », p. 290.

⁵⁹ **Nüzhet Paşa**, *Ahval-i Gazi Mihal*, p. 114.

⁶⁰ TKGMKA, Evkaf Defteri 559, 117b.

⁶¹ BOA, MAD 3111, p. 12 ; **Nüzhet Paşa**, *Ahval-i Gazi Mihal*, p. 114.

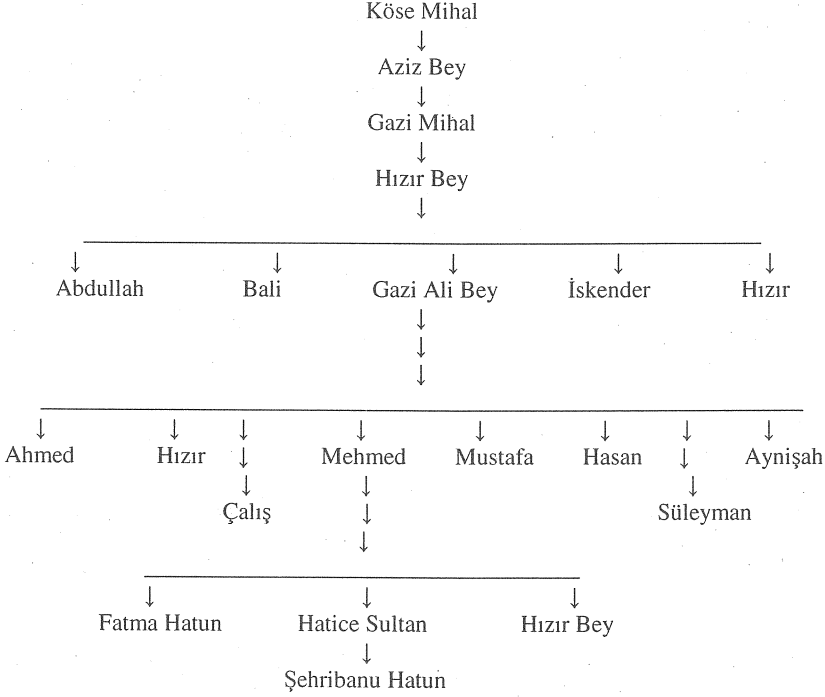
⁶² 370 numaralı *Muhāsebe-i vilāyet-i Rūm-il Defteri*, s. 520.

⁶³ **Gökbilgin**, « Mihaloğulları », p. 290.

⁶⁴ BOA, TT 382, s. 753.

merkezi haline gelmiştir. Mihaloğullarının soyağacı ile ilgili yaptığımız çalışma da bütün sorunları çözdüğü iddiasında olmadan yeni kaynaklar ortaya çıktıkça Mihaloğulları ailesinin soyağacına yeni isimlerin ilavesi ve bu hususta bazı değişikliklerin yapılması her zaman söz konusu olabileceğini ortaya koymuştur.

MIHALOĞULLARI AİLESİNİN PLEVNE KOLU ŞECERESİ (15-16. Yüzyıl)

KAYNAKÇA**I – KAYNAKLAR****I.1. - Yayımlanmamış****Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)**

MAD 3111

TT 382

TT 713

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi (TKGMA)

TT 559

I.2. - Yayımlanmış*370 numaralı Muhāsebe-i vilāyet-i Rūm-ili Defteri (937/1530), Dizin ve Tıpkıbasım*, ed. Yusuf Sarınoy, c. 2, Ankara, 2001-2002.**Agāh Sırrı Levend**, *Gazavāt-nāmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavāt-nāmesi*, Ankara, 1956.**BALASCEV, G., – D. İHCİEV**, “Turskite vakāfi v bālgarskoto tsarstvo i dokumenti vārhu tjah”, *Minalo*, c. 3 (1909), s. 239-264.**Evlia Çelebi**, *Tam Metin Seyahatname*, ed. Mümin Çevik, c. V-VI, İstanbul, 1984.**Nüzhet Paşa**, *Ahval-i Gazi Mihal*, İstanbul, 1315.**II- TETKİK ESERLER****ANHEGERR, R.**, “16. Asır şairlerinden Zai'fi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4/1-2 (1950), s. 133-166.**AYVERDİ, E.H.**, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk*, c. 4, İstanbul, 1982.**BARKAN, Ö. L.**, “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler. II. Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Vakıflar Dergisi*, II (1942), s. 279-365.**BELDICEANU-STEINHERR, Irène**, “En marge d'un acte concernant le penğyek et les aqıngı”, *Revue des études islamiques*, XXXVII (1969), s. 21-47.**ÇULPAN, C.**, “Balkanlar'da Osmanlı Devri Türk Kütüphaneleri”, *Türk Kültürü*, c. 4/37-48 (1965-1966), s. 418-425.**GAZİMİHAL, R. M.**, “İstanbul Muhasaralarında Mihalloğulları ve Fatih Devrine ait bir Vakıf Defterine Göre Harmankaya Malikanesi”, *Vakıflar Dergisi*, IV (1958a), s. 125-137.

- GÖKBILGIN, M. T.**, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, vakıflar-mülkler-mukataalar, İstanbul, 1952.
- GÖKBILGIN, M.T.**, "Mihaloğulları", *İA*, c. VIII, s. 285-292.
- GÖKÇEK, Y.**, *Köse Mihal-Oğulları*, basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1950.
- IMBER, C.**, "The Legend of Osman Gazi", *The Ottoman Emirate (1300-1389)*, ed. Elizabeth Zachariadou, Heraklion, 1993, pp. 67-69.
- KIEL, M.**, "Hrăzgrad-Hezărgrad-Razgrad, the Vicissitudes of a Turkish Town in Bulgaria", *Turcica*, c. XXI-XXIII (1991), s. 495-563.
- KIEL, M.**, "Urban Development in Bulgaria in the Turkish Period : the Place of Turkish Architecture in the Process", *International Journal of Turkish Studies*, c. 4/2 (1989), s. 79-129.
- Mehmed Süreyya**, *Sicill-i Osmani, Osmanlı Ünlüleri*, ed.Nuri Akbayar, c. V, İstanbul, 1996.
- Mehmet Zeki**, "Köse Mihal ve Mihal gazi aynı adamdır ? ", *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, c. XV/88 (1925), s. 327-335.
- OSLEKOV, L.**, *Bălgarskijat tsar Mitso-Gaazi Köse Mihal bej (Rodonačalnik na Mihalbegovtsi, voditeli na akändjiite)*, Sofia, 1934.
- SABEV, O.**, "Rodät Mihaloglu i müsülmanskata kultura v Pleven prez XV-XIX vek", *730 godini grad Pleven ı mjastoto mu v natsionalnata istorija i kultura*, M. Gränčarov (ed.), Pleven, 2002, s. 140-152.
- SABEV, O.**, "Rodät Mihaloglu i müsülmanskoto obrazovanije v bălgarskite zemi na osmanskata imperija », *İstorija na müsülmanskata kultura po bălgarskite zemi. İzsledvanija*, R. Gradeva (ed.), Sofia, 2001, s. 154.
- SABEV, O.**, "The Legend of Köse Mihal. Additional Notes", *Turcica*, c. 34 (2002), s. 241-252.
- TRIFONOF, Y.**, "Mihalbejovtsi v predanieto i istorijata", *Bălgarska İsoricheska Biblioteka*, c. 3 (1929), s. 212-229.
- TRIFONOF, Y.**, *İstorija na grada Pleven do Osvoboditelnata vojna*, Sofia, 1933.
- UZUNÇARŞILI, İ. H.**, "Akıncı", *İA*, c. I, s. 239-240.
- ZIROJEVIÇ, Olga**, "Smederevski Sandjakkbey Ali-beg Mihaloglu", *Zbornik za istoriju Matitsa Srpska*, c. 3 (1971), s. 9-27.

